

EMILIA LEPKOWSKA

E-learning w kształceniu akademickim. Materiały z II ogólnopolskiej konferencji: Rozwój e-edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym, pod. red. Marcina Dąbrowskiego i Marii Zając, Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, Warszawa 2006, s. 198

E-learning (w języku polskim określany terminami nauka na odległość, kształcenie na odległość, zdalna edukacja, nauczanie elektroniczne, nauka online, nauczanie hybrydowe) jest wdrażany niemal we wszystkich ogniwach systemu edukacji i szkoleń. Stanowi swoistą rewolucję, której skutki są często porównywalne z wpływem wynalezienia druku i masowej produkcji książek na kształcenie, przy czym nieporównywalnie szybsze jest tempo rozwoju tej nowej formy nauczania. Niemal codziennie wypróbowuje się jej nowe odmiany.

E-learning stał się ważnym stymulatorem zmian w edukacji szczególnie w szkolnictwie wyższym, w polskich środowiskach akademickich wchodzi w fazę dojrzałości, jego istotą jest różnorodność form nauczania z wykorzystaniem nowoczesnych technologii.

Recenzowana pozycja jest zbiorem wystąpień przedstawionych podczas II Ogólnopolskiej Konferencji: „Rozwój e-edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym”

zorganizowanej 17 listopada 2005 roku w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie.

Książka podzielona została na trzy części, każda z nich, opatrzona odrębnym tytułem, wyznacza inny obszar problemowy. Całość poprzedza krótki wstęp Marcina Dąbrowskiego i Marii Zając zachęcający do zapoznania się z różnorodnością problematyki oraz do odwiedzenia strony internetowej konferencji zawierającej filmy z wystąpień i sesji plenarnych.

Część pierwsza książki nosi tytuł *E-edukacja w społeczeństwie wiedzy* i stanowi wprowadzenie do tematyki e-edukacji. Przedstawiono w niej kwestię oceny jakości tego rodzaju kształcenia, jego strategię i rolę w strategii marketingowej uczelni, a także w systemie gospodarki opartej na wiedzy. Otwiera ją ciekawy tekst A. Wodeckiego *Po co e-learning na uczelni?* adresowany zarówno do osób odpowiedzialnych za realizację projektów nauczania na odległość w uczelniach, jak i do decydentów.

Zdalne nauczanie wykorzystuje elektroniczne środki komunikacji, takie jak czat, komunikator, tele- lub wideokonferencja czy wirtualna tablica. W innej odmianie nie jest konieczne, by tworzyć pracującą w tym samym czasie grupę, ponieważ zdobywanie wiedzy odbywa się za pomocą poczty elektronicznej, forum dyskusyjnego, biblioteki e-książek. W e-learningu można stosować różne środki: radio, telewizję, komputer, internet. Ten tryb nauczania staje się coraz popularniejszy w polskich uczelniach. Jednak A. Wodecki przestrzega przed błędami, które popełnia się podczas wdrażania tego systemu w uczelniach. Jednym z nich jest chęć osiągnięcia zbyt wielu korzyści. W efekcie autorzy projektu nie mają jasno sprecyzowanych celów, a jedynie nieprecyzyjne wizje, co z kolei grozi klęską, a w szczególności przekraczaniem budżetów i terminów. Korzyści z tego systemu kształcenia są duże i warto mieć ich pełną świadomość. To nie tylko poprawa wizerunku uczelni, ale również zwiększenie rekrutacji, udziału w konferencjach, projektach badawczych krajowych i zagranicznych oraz możliwość realizacji projektów komercyjnych.

Kolejny referat autorstwa M. Kruka *E-learning z perspektywy ochrony praw autorskich* porusza ciągle nieuregulowaną kwestię prawa autorskiego w stosunku do kursu e-learningu. Prawo powszechnie obowiązujące nie zawiera jednoznacznych regulacji, a zagadnienie jest dyskusyjne. Zdaniem autora jest on dziełem najbliższym kategorii utworów multimedialnych, zatem powinien być prawnie chroniony. Jest to jedna z nielicznych publikacji poświęcona temu zagadnieniu, które staje się coraz bardziej istotne dla twórców i autorów różnych kursów.

Bardzo interesujący jest kolejny referat autorstwa M. Zajac *E-learning dla zaawansowanych, czyli o potrzebie oceny jakości kształcenia online*. Autorka starała się określić poziom zaawansowania systemu e-learningu w Polsce, wskazała na duży wybór technologii i popularność systemu Moodle rozpowszechnianego na zasadach *open source*, odnotowała fakt wzrostu liczby ośrodków wdrażających kursy e-learningowe, przypominała o ogromnych brakach, gdy chodzi o literaturę przedmiotu. Ukazała sposoby i kryteria oceny jakości szkoleń przygotowanych na potrzeby edukacji elektronicznej oraz odpowiedziała na pytanie o wymiar oceny efektywności wdrożeń nowych form nauczania. Ciekawie przedstawione zostały standardy ocen, a w szczególności metoda SILVER. Nie zabrakło też omówienia oceny odbioru szkoleń przez uczestników i społeczność uczelni. Jedyną wadą wydaje się opisanie zbyt małej liczby metod oceny nauczania hybrydowego.

Rola e-edukacji w strategii marketingowej uczelni to referat autorstwa M. Pluty-Olearnik. Ten popularny tytuł ukrywa bardzo istotną tematykę. Chodzi o analizę i ocenę wpływu zachowań marketingowych uczelni na rozwój e-edukacji oraz uznanie oferty e-edukacji za innowacyjny produkt marketingowy. Autorka starała się naszkicować trzy podsystemy marketingu usług edukacyjnych: zewnętrzny, wewnętrzny i interakcyjny, wskazując ich wpływ na relacje uczelni z otoczeniem. Niewątpliwie, uczelnia, która w swej strategii uwzględnia e-learning, zwiększa swą konkurencyjność na rynku ofert. Autorka wskazała również na kluczowy problem, jakim jest akceptacja nowych technik nauczania przez pracowników dydaktycznych, co wymaga od nich podnoszenia kwalifikacji, przewyżczania dotychczas-

sowych przyzwyczajęń dydaktycznych i podejmowania nowych wyzwań.

M. Rocki w referacie *Wirtualizacja uczelni* krótko omówił zagadnienie wirtualizacji zajęć i elektronicznego obiegu dokumentów.

Część pierwszą kończy referat *E-learning w systemie gospodarki opartej na wiedzy w Polsce* W. Grudzewskiego i I. Hejduk w sposób syntetyczny ukazujący charakterystykę i założenia gospodarki opartej na wiedzy: system innowacyjności, edukacyjny, informacyjno-komunikacyjny, zarządzanie wiedzą na poziomie organizacji, aspekty regionalne w zarządzaniu wiedzą oraz otoczenie instytucjonalno-biznesowe. Autorzy przywołali ogólne wskaźniki, które określają poziom zaawansowania nowych technik w Polsce, a następnie porównali je z podobnymi stosowanym w USA, Szwecji i innych krajach. Tekst ten jest wprawdzie lakoniczną w formie, ale doskonałą w treści prezentacją roli e-edukacji w systemie gospodarki opartej na wiedzy.

W części drugiej zatytułowanej *Technologie informacyjno-komunikacyjne w nauce* znajdziemy propozycje rozwiązań technologicznych, metodycznych i organizacyjnych. Zamieszczone prace są dość jednorodne. Przedstawiono tu sposoby i standardy tworzenia materiałów dydaktycznych, ich rodzaje oraz technologie z nimi związane. Zawarto także praktyczne wskazówki na temat wykładów online.

J. Cieślík jest autorem wystąpienia rozpoczynającego tę część zatytułowanego *Nowoczesne technologie edukacyjne a „korzyści” z zacofania*. Cieślík podkreślił, że w ośrodkach akademickich daje się zaobserwować pewien postęp we wprowadzaniu nowych, wykorzystujących możliwości technologii ICT. Jednak

jeśli chcemy zmniejszyć dystans dzielący nas od edukacyjnej czołówki – dowodzi autor – musimy skupić się na działaniu wokół konkretnych przedmiotów, efektywnie wykorzystywać nowoczesne technologie, objąć współpracą wykładowców z różnych ośrodków. Przedstawił też własną koncepcję programu „Uruchomienie nowego biznesu” umieszczonego na wortalu edukacyjno-doradczym. Jest to ciekawa koncepcja zapewniająca swobodny dostęp do materiałów dydaktycznych umieszczonych na platformie technologicznej dającej możliwości wspólnego działania różnych grup studenckich.

Na szczególną uwagę zasługuje referat *Problemy tworzenia materiałów dydaktycznych w technologii e-learningu* autorstwa Z. Drażka bardzo syntetycznie omawiający różne technologie i standardy elektronicznych materiałów dydaktycznych oraz proces budowy treści e-learningowych w podejściu zespołowym i indywidualnym. Jedynym mankamentem wydaje się fakt, że praca napisana jest językiem specjalistycznym, trudnym w odbiorze dla przeciętnego użytkownika.

R. Gajewski, autor referatu *Wykłady online*, wymienia powody, dla których warto zmieniać pliki PPT na SWF (m.in. redukuje to wielkość pliku), opisuje przegląd programów i sposób przygotowania wykładów. Zaletą tej pracy jest bogata i czytelna ilustracja graficzna.

Metodom kooperatywnego uczenia poświęcony jest artykuł Z. Megiera *Od działywanie socjalne w czasie pracy w systemie CSCL* skupiający się na systemach CSCL (Computer Supported Collaborative Learning), omawiający wpływ i wielkość grupy na postępowanie jednostki oraz sytuację odwrotną i od-

działywanie między grupami. Poruszane są w nim wielorakie problemy komunikacji. Wadą wydaje się jedynie mała szczegółowość opracowania. Pewną kontynuacją tego tematu jest referat Anny Rokickiej-Broniatowskiej *Modelowe rozwiązywanie inteligentnego środowiska uczenia opartego na współpracy*, w którym autorka podjęła ważny problem interaktywnych relacji między uczestnikami realizowanych procesów zdalnego uczenia, znaczenie grupowego rozwiązywania problemów dla e-pedagogiki, nawiązała także do systemu CSCL, ontologii edukacyjnych oraz wyczerpująco omówiła komunikację w wirtualnej klasie i jej aspekty w różnych modelach.

Pewien niedosyt wywołuje kolejny referat *Budowanie elementów e-społeczeństwa z wykorzystaniem technologii e-learningowych w organizowaniu Internetowej Giełdy Pracy* Z. Zielińskiego i Z. Lisa. Jest on skupiony wokół wąskiej tematyki budowania platformy edukacyjnej na przykładzie Internetowej Giełdy Pracy w Wyższej Szkole Handlowej w Kielcach. (Choć sama inicjatywa IGP stanowiącej aktywne źródło informacji o miejscach pracy wzbogacona o elementy e-learningu jest bardzo interesująca).

Komputerowy system egzaminowania – nowa forma egzaminu oczami studenta to referat M. Brzezińskiego, A. Wojtyry, A. Borkowskiej, P. Rubacha, D. Węziak ukazujący, że e-learning to także komputerowy system egzaminowania, który omówiono z perspektywy i punktu widzenia studentów. Zasady i przebieg egzaminu nie zostały przychylnie przyjęte przez egzaminowanych. Sprzeciwiono się między innymi losowaniu dla każdego studenta innych pytań, choć ta forma jest stosowana i podczas tradycyjnych egzaminów. Dla niektó-

rych problemem było odpowiadanie za pomocą klawiatury. W wielu niepokój wzbudziła po prostu nowa formuła sprawdzania ich wiedzy, co przyczyniło się do większego stresu. Można go zmniejszyć, dostarczając studentom wersję testową programu, by mogli oswoić się z taką formą egzaminu. Artykuł jest ciekawy, oparty na wynikach przeprowadzonej wśród studentów ankiety. Zawiera też konkretne wnioski i postulaty na przyszłość sugerujące, że wyeliminowanie elementu nowości, niechęci do przedmiotu oraz ograniczenie ściągania poprawią stopień zadowolenia i satysfakcji studentów.

Część drugą kończy krótki artykuł *Wybrane problemy projektowania wielojęzycznych materiałów edukacyjnych na potrzeby nauczania przez internet*, którego autorką jest A. Drzewińska, omawiająca niektóre problemy nauczania na odległość oraz stale istniejącą przewagę kursów i studiów w języku polskim. Potrzebą chwili według autorki staje się wprowadzenie bogatej oferty w różnych językach dostępnej w wielu kursach internetowych.

Część trzecia recenzowanej pozycji *Kształcenie przez internet w praktyce* poświęcona jest w całości praktycznym przykładom wdrożeń i realizacji projektów e-learningowych, a także związanym z tym problemom w różnych uczelniach. Porównano tu nauczanie w klasie wirtualnej i tradycyjnej oraz omówiono rolę specjalistów od e-edukacji akademickiej. Zaproponowano także model wdrażania e-edukacji w państwowych szkołach zawodowych.

Część tę rozpoczyna referat M. Rzeźnik *Nauczanie w klasie wirtualnej i tradycyjnej – porównanie* podzielony na trzy wątki: organizacji przestrzeni fizycznej w klasie i relacji klasy z oto-

zeniem, czasu w klasie tradycyjnej i wirtualnej, dynamice grupy ćwiczeniowej i zarządzaniu nią. Autorka przedstawiła zagadnienie różnic między klasą tradycyjną a wirtualną dość pobieżnie, uwzględniając tylko najważniejsze aspekty. Podkreśliła znaczenie nieograniczonego czasu w klasie wirtualnej oraz fakt jej rozproszenia i niematerialności. W zarządzaniu uwypuklone zostało pominięcie komunikacji niewerbalnej, nastrojów, konfliktów i interakcji między uczestnikami.

Na uwagę zasługuje referat J. M. Miśchke i A. Stanisławskiej *Rozwój czy stabilizacja? Wybrane problemy zarządzania personelem w przedsięwzięciach e-edukacyjnych na wyższej uczelni*. Jest to jedyna praca omawiająca obowiązki i zakres odpowiedzialności pracowników specjalistów e-edukacji. Autorzy wnikliwie rozważają, czy założenie, że muszą to być pracownicy uczelni, jest zawsze słuszne. Podają trzy drogi: traktowanie każdego kursu jako oddzielnego projektu, co ułatwia staranie o dofinansowanie ze środków unijnych, zakup kursu na zewnątrz (*outsourcing*), stworzenie stałego zespołu specjalistów e-edukacji. Wybory te poddano analizie SWOT. Niewątpliwie końcowe wnioski mówiące o konieczności stworzenia stabilnych grup pracowników naukowo-badawczych zajmujących się wszystkimi aspektami e-edukacji współpracujących z projektowymi grupami zadaniowym (rozumianymi jako grupy wszystkich zaangażowanych w pracę nad realizacją projektu e-edukacji, np. informatycy, administracja czy decydenci wszystkich szczebli) są bardzo słuszne. Pewne wątpliwości budzi fakt realizacji tych założeń w praktyce.

Trzy następne referaty *WORK-embedded learning i e-learning na uczelni wyższej na przykładzie Wyższej Szkoły In-*

formatyki i Zarządzania w Rzeszowie autorstwa A. Szelca, P. Betleja, B. Pomianka, M. Wawrzyńkiewicz, M. Piotrowskiego, *Inicjatywy e-edukacyjne w środowisku akademickim na przykładzie SGH oraz Doświadczenia z wdrożeń* M. Dąbrowskiego dotyczą bardzo podobnej tematyki: praktycznego wdrażania projektów e-learningowych, trudności z tym związanych oraz osiągnięć np. przyznania grantów na przykładzie swoich uczelni.

Zapotrzebowanie środowiska szkolnego w zakresie edukacji ekonomicznej a oferta edukacyjna Portalu Edukacji Ekonomicznej Narodowego Banku Polskiego-NBPPortal.pl to referat autorstwa B. Szmulczyńskiej, praca ciekawa, dotyczy bowiem problematyki wykorzystania materiałów elektronicznych portalu NBP do nauczania przedmiotu „Podstawy przedsiębiorczości” w szkołach ponadgimnazjalnych (w szkolnictwie tym występuje bardzo duża przewaga metod tradycyjnych, stąd wszelkie inicjatywy, by zmienić ten stan rzeczy są bardzo cenne). Z opinii uczniów wynika, że zróżnicowanie jest potrzebne, a metody podmiotowych form edukacji są trochę przestarzałe. „Wąskie gardło” stanowią tu nauczyciele rezygnujący z czasochłonnych, ich zdaniem, nowych metod nauczania. Wydaje się jednak, że autorka nie wzięła pod uwagę realiów polskiego szkolnictwa.

J. Radkowska i K. Radkowski w artykule *Propozycja modelu wdrażania e-edukacji w państwowych uczelniach zawodowych* piszą o projektowaniu i wdrażaniu w PWSZ modelu zdalnego nauczania. Podkreślają rolę czynnika ludzkiego i kultury organizacyjnej sprzyjającej wdrażaniu nowoczesnych form nauczania.

Jeden z dwóch artykułów zamykających recenzowaną pozycję to *Powiąz-*

nia nauki z gospodarką na przykładzie projektu finansowanego z funduszy strukturalnych W. Danielaka. Referat ukazuje realizację ciekawego projektu w województwie lubuskim, którego celem jest bliższa współpraca nauki i gospodarki. Autor wskazuje na korzyści, jakie tego rodzaju projekty dają zarówno uczelni, jak i przedsiębiorstwom. Drugi tekst to wystąpienie M. Bednarskiego, A. Grabowskiej, Ł. Sienkiewicza *E-learning course „International comparative studies on SMEs”* systematyzujące naszą wiedzę o tym, jak należy prowadzić kursy e-learningowe i jak ważne jest narzędzie ich oceny. Godny odnotowania jest też fakt, że jest to jedyna praca napisana w języku angielskim, co poszerza krąg odbiorców.

Książka stanowi lekturę godną uwagi przede wszystkim dla pracowników uczelni zajmujących się nauczaniem elektronicznym, ale także dla bibliotekarzy i wszystkich zainteresowanych nowymi formami nauczania. Czasy dzisiejsze wymagają, by umiejętnie i elastycznie adaptować europejskie wzory w zakresie nauczania na odległość. Materiały konferencyjne nie wymagają rekomendacji. Trzeba się z nimi po prostu zapoznać, by promować e-learning w kształceniu akademickim. Recenzowana pozycja jest wydawnictwem

szczególnym, ponieważ dotychczas nie było w Polsce publikacji na temat e-learningu tak dokładnej, z udziałem tylu autorów poruszającej tak duży obszar tematyczny w sposób przejrzysty spójny i łatwy w recepcji.

Także pod względem formalnym prezentowana książka nie budzi większych wątpliwości. Układ pracy jest przemyślany i logiczny. Jedynie jakość wydania: miękka oprawa, nie satysfakcjonuje.

Z recenzenckiego obowiązku muszę jednak wspomnieć o tym, że zabrakło referatu choćby sygnalizującego fakt, że idea tworzenia e-learningu, w opinii wielu analityków, nie jest efektywna i nie zawsze przynosi oczekiwane rezultaty. Zdalna edukacja może też stanowić obszar pospolitych przestępstw, przykładem mogą być fałszywe dyplomy uczelni wirtualnych w USA.

Uwaga ta podobnie jak kilka sformułowanych wcześniej nie obniża w żaden sposób wartości omawianej pracy. Po raz pierwszy ukazała się książka tak wyczerpująco omawiająca problematykę e-edukacji, proponująca jednocześnie rozwiązania technologiczne i metodyczne oraz praktyczne przykłady wdrożeń i realizacji projektów e-learningowych. Wszystkie te zalety sprawiają, że można ją z czystym sumieniem polecić jak najszerszemu gronu odbiorców.